

PREMIJERE

Katja Grcić

Djeca našeg (ne)vremena

Dijete našeg vremena u produkciji kazališta Playdrama iz Splita pogledala sam u Kerempuhu na 44. *Danima satire Fadila Hadžića*. Predstava je u sklopu te manifestacije osvojila nagradu za specijalno postignuće. Stipe Jelaska, Lovre Kondža, Luka Šatara i Petar Salečić zasluženo su nagrađeni za svoju kolektivnu glumačku igru – njihov izvedbeni tempo, glumačka odmjerenost, artikulacija replika te koautorski doprinos uvelike su pridonijeli živopisnosti i humoru komada. Doduše, gledati ovu predstavu u vrijeme drugog vala pandemije, po završetku nečega što su tek hrvatski mediji nazivali sezonom, bilo je pomalo apsurdno – područja koja predstava tematizira u novonastalim su okolnostima pala u drugi, ako ne i treći plan, pa se komad umjesto kao paušalna kritika stihijskog turizma više doimao kao sjetna reminiscencija nekadašnjih boljki.

Dramski tekst Ivane Vuković, ujedno i dramaturginje predstave, uhvatio se ukoštac s posljedicama koje za današnji Split ima činjenica da je turizam u Dalmaciji iz tercijarnog još davno „štrcnuo“ u primarni sektor, preskačući pritom sve što se u Hrvatskoj i inače s lakoćom preskače: regulative, zakone, konzervatore, radnička prava, aktivističke udruge. Vuković nam podastire posljedice tog „kvantnog skoka“ na malog (i mladog) čovjeka gradeći humor

Ivana Vuković:
Dijete našeg vremena

> **Redateljica:**
Helena Petković
> **PlayDrama Split**
> **Praizvedba:**
23. studenoga 2019.
Split,
klub Quasimodo

▲
Stipe Jelaska, Lovre Kondža

▼
Petar Salečić, Lovre Kondža, Luka Šatara

◀
Luka Šatara, Petar Salečić, Lovre Kondža, Stipe Jelaska
foto: Arhiva PlayDrama

prije svega na komediji karaktera. Taj je postupak uokviren i elementom gotovo fantastičnog žanra tako da su likovi „pod ugovorom“ Grada, od kojeg dobivaju pisma i naputke, dakle oblikovani su u skladu s lukrativnim potrebama dominantne industrije i očekivanjima turista. Taj postupak dijelom opravdava stereotipnu karakterizaciju: Boško (Stipe Jelaska) je *fetivi* iz *najlipšeg grada na svitu*, usporen je i grintav, a svijet mu se vrti oko *materine spize* i lagodnog života. U maniri „pravog Splitsanina“ pripisuje si iznimne karakteristike i posebna prava. Borovina (Petar Salečić) je *bodul*, dakle otočanin, u ovom slučaju s Korčule, kojeg more brige o prodaji autentičnosti i propasti pravih vrijednosti, primjerice *klapske pisme*, te koji posredstvom Boška biva unaprijeđen od „običnog prodavača“ u „profesionalnog klapskog pjevača“. Time nije zadovoljan i radije bi se vratio u „niži sektor“, nego li eksploatirao ono što istinski voli. Tu je i Tomi (Lovre Kondža), *vlaj*, kvartovski *tutaš* koji sluša *cajke*, dila i uglavnom se *na zidicu odaje* koječemu osim *piću*. Njih trojica u doba sezone ispunjavaju nametnute im uloge - *fetivog, klapskog pjevača, lika za noćni život*.

U priču naknadno ulazi i Krešo – Šokre (Luka Šatara), došljak iz Zagreba, marketinški moljac koji će ne samo preuzeti upravljanje hostelom u kojem trojac upravo provodi posljednje noćne sate, već će sve i svakoga „heštegizirati“ u sklopu svoje komercijalne misije. Hostel je izvan sezone zapravo noćni klub, a posljednji sati koje u njemu provode glavni junaci vrijeme je neposredno pred početak još jedne sezone.

Dramaturški koncept prema kojem likovi (u sezoni) žive unaprijed uvježbane, dogovorene i očekivane živote ostavlja nas u stalnoj nedoumici nalaze li se unutar ili izvan nametnutih im uloga. Sezona službeno još nije započela. Sva trojica povremeno izražavaju negodovanje naspram života koji ima je „dodijeljen“. No stvari se u toj sveopćoj ambivalenciji ipak ponešto usložnjavaju - primjerice po dolasku Kreše koji im objavljuje da je on novi upravitelj hostela, Boško burno reagira i izbacila ga iz kluba. Tomi i Borovina podsjećaju ga koja je njegova uloga, svjesni da takvo ponašanje, koje nije u skladu s propisima, ipak može imati posljedice:

MARINO: *Jesi ti normalan? Daj siti se šta je tvoja uloga, flegma, Boško, flegma, sidi, umorit ćeš se!*

TOMI: *Sinko, izbacia si upravo upravitelja iz njegovog hostela, oladi malo!*

No Boško ih ignorira i iznosi sljedeće:

„Mi smo najniža vrsta u vlastitome gradu, a ova gospoda, vlast, dolazi ode živit živote koje mi zaslužujemo! A ovo ste sve vi krivi, vi ste nam usrali najlipši grad na svitu. Pusti zeca, ubij vlaja, dobro su stari govorili. Spustili se iz Vlaške, šta ti misliš da niko ne zna kako si ti ka fol bidan potpisa na 15 godina! Svi znaju. Vi vlaji uvijek imate čovika, cila droga dolazi iz Vlaške i sad se odjednom ti time baviš ka slučajno. Ko da smo mi glupi. Koliko toga prijaviš, a koliko toga prodaš ispod stola, a? U ovom gradu i gospoda i težaci bili su prije svega građani! Poštenjaci! A onda ste vi krenili zidat sa ton svojon nekulturon za četiri kolina, a nikad se niste prilagodili gradu! Nikad se niste tili prilagodit gradu! A i vi boduli, nemoj me tako gledat, ka da ne znaš o čemu govorin. Ništa ne ulažete u ovi grad šta van je sve pružia, samo gledate kako ćete se vratit na škoj kad sve izmuzete. I sad zbog ovakvih ka šta ste vi ove japijevske budaletine dobivaju rukovodeće živote ode, a ambiciozni svit ka šta je moja Tamara mora palit ća. Ugušili ste nas fetive, niko se više ne sića da postojimo, šetamo ka neki rariteti okolo, samo čekam ka će me u muzej priselit! Ja sam faca razumiš. Ovo je grad di svi su face. Ja sam moga bit i Kukoč i Ivanišević i Aljoša Asanović, moga san bit šta san tija. Potencijal je tu, ali ja odlučuen...“

▲
Petar Salečić, Lovre Kondža, Stipe Jelaska

▼
Lovre Kondža, Petar Salečić

Na taj monolog predstavnici prozvanih skupina tek spuste glave i ne odgovore ništa, pa ne uspijevamo doznati koja su njihova gledišta na moguće uzročno-posljedične veze. Netrpeljivost naspram Zagrepčana pravda se činjenicom da je riječ o stereotipu koji nije lokalni, već univerzalan:

BOŠKO: *Ne, ne, ne, možemo kontra purgera, to je već plasirani proizvod, netrpeljivost sjevera i juga je jedna općeprihvaćena kategorija u svitu i nema smisla da se pravimo da smo mi iznad toga.*

Pa ipak, ulogu Zagrepčanina koji ponižava i iskorištava lokalno stanovništvo smatram problematičnom, baš kao i (očekivanu) netrpeljivost naspram *vlaja* i *bodula*. Ako je Grad tek posrednik između turista i lokalnog stanovništva, motiviran isključivo profitom i spreman protjerati svakoga tko nije, ako se fašistoidna obilježja brižno sanira i cenzurira (mržnju naspram Srba, ustaško znakovlje), ipak mi se nameće pitanje kako je netrpeljivost naspram Zagrepčana, *bodula* i *vlaja* uspješno ostala dijelom očekivanog narativa. Je li možda riječ o toliko duboko ukotvljenoj ksenofobiji koju jedva više itko prepoznaje kao takvu?

Dojma sam da izabrani dramaturški okvir nije učinkovit za kritiku lokalnih stereotipa, iako dobro funkcionira u kontekstu turističke matrice u kojoj građani kao da žive pod „masovnom hipnozom“. Ono što uglavnom razrješava dilemu je li riječ o ismijavanju stereotipa ili o njihovom učvršćenju jest hiperbola, bilo na izvedbenoj ili na tekstualnoj razini. Dva su izvedbena mjesta nedvojbeno nastala koristeći ovo stilsko sredstvo - u prizoru u kojem Boško prodaje priču o „šalši koja mu teče venama“ dekonstruira se zapravo svaki nacionalni, pa tako i lokalpatriotski mit. Fina persiflaža o tome kako kod nas „srdela sama skače u konzervu“ dvostruke je naravi – bajku naime ne prodajemo samo turistima, već i sebi samima. Sličan efekt ima i kolektivni prizor s podukom koju Šokre dobiva na temu toga kako se postaje „pravi Splitsanin“ – kratko, deračinom, psov-

PREMIJERE

kama, potpunom nezainteresiranošću za drugoga, ispraznim formama u ophođenju, nadimanjem. Riječ je o najuspjelijem prizoru komada, ali i jasnoj kritici splitskih fantazmi o vlastitom građanstvu.

Problem s okvirom matrice unutar koje Vuković postavlja svoje likove ujedno je i sljedeći – osim što implicira da su oni tek lutke na koncu, lišene kako mogućnosti izbora, tako i vlastite odgovornosti, sukus komada postaje osuda prodaje stereotipa, ali ne i samih stereotipa. Koliko je to trusno tlo pokazuje i činjenica da se time zapada u paradoks – nije li i ova predstava jednako tako kapitalizacija stereotipa samo na drugom polju? Da se okvir izmakao, te da se problemom stereotipa pozabavilo na razini dubljoj od parodijske, dojmama sam da bi se osim dobre komedije postigao i odmak od očekivanog, čime bi se mogla otvoriti složenija klasna, rodna (gdje je žena unutar turističke mašinerije?), politička i ina pitanja.

Kako bi bilo da je _____ primjerice taksist koji ljeti dolazi raditi u Split, pri čemu naporne noćne smjene provodi prevozeći razuzdane europske tinejdžere, riskirajući pritom odmazdu lokalnih taksista? Da je _____ možda konobar koji radi dvokratno, pada s nogu, cura mu je trudna, a gazda ih je upravo izbacio iz stana na rubu grada, jer se čak i on odlučio baviti turističkim najmom? Da je _____ možda prisiljena sudjelovati u megalomanskom obiteljskom biznisu jer joj obitelj drži ne samo turističku agenciju, već i tri broda, restoran i kuću sa šest apartmana na otoku, pa se od kćeri očekuje maksimalan (i to ne menadžerski) angažman, nipošto kakvi drugi profesionalni izbori? Da _____ ima lijepu plaću na fakultetu, ali isto u sezoni napušta svoj dom u elitnoj četvrti i odlazi u vikendicu, ne zato što joj je potreba, već zato što novca nikad dosta, pa cijelo ljeto frkće nosom iznad svog podnevnog *mojita* i najviše se uzrujava kad dobije četvorku na Airbnb-u, pa zapjenjena zove _____ koja joj vodi apartmane i prijete otkazom.

Prazna mjesta ostavljam vama dragi čitatelji, popunite ih po svojem izboru. Ona izravno prkose dominantnim lokalnim predrasudama po kojima su *vlaži* redovito kriminalci i divljaci, Zagrepčani nadređeni, a *boduli* podređeni eksploatori, a *fetivi* već stoljećima ništa doli utjelovljenje kulture, stila i naobrazbe, što niti se dovoljno cijeni niti se, zbog gore navedenih skupina, uspijeva manifestirati u široj zajednici.

Iako je riječ o zabavnom komadu koji na scenu donosi duh današnjeg Splita i njegov lokalni idiom te ukazuje na to da su stvari po pitanju turizma odavno prešle preko ruba izdržljivosti, propustio se dublje pozabaviti rastakanjem malograđanske mitomanije koja itekako pridonosi cjelokupnoj atmosferi. Nije li upravo prodaja mitova o vlastitoj grandioznosti i razvrstavanje stanovnika po porijeklu kulisa iza koje se odvija sveopća devastacija? I dok se na nekim mjestima mitomanija izravno kritizira (primjeri hiperbole), na drugima se učvršćuje:

BOŠKO: *Učinit ćemo sve da svi građani ostvare svoje potencijale i budu i Ivanišević i Kukoč i Asanović i Dvornik i Smoje, ma da budu šta god zažele.*

MARINO: *I Split ih neće ni zajebat ni zanijekat!*

TOMI: *Realno, pola njih bi bilo kurac od ovce da nisu iz Splita.*

KREŠIMIR: *Sjajno, ali sad stvarno morate otići jer ja moram otvorit hostel.*

BOŠKO: *Tija si autentično, evo ti autentično.*

Možda je sve to zapravo u službi metafikcijske igre u kojoj je nemoguće utvrditi referira li se tu na hinjeno autentično, stvarno autentično ili autentično koje misli da je autentično. Zavrzlama koja u tom smislu nastaje možda je i najvjerniji preslik današnjeg (ne)vremena.

Režija Helene Petković u službi je glumačke pokretljivosti i istraživanja. Povezivanje svih elemenata u zaokruženu cjelinu te stvaranje uvjeta koji su omogućili izvrsnu, dvaput nagrađenu kolektivnu glumačku igru (osvojili su i Nagradu hrvatskog glumišta 2020. za izniman doprinos kazališnoj umjetnosti), jasno ukazuje na to da je riječ o redateljici koja zna što je suradnja, ne ispuštajući pritom iz ruku nijedan konac, poglavito ne onaj najvažniji – ritmizaciju izvedbe. Mizanscenska razigranost, šarmantna glazbena *intermezza*, geste uzajamnog jahanja, grljenja, udaranja – sve to funkcionira kao precizna nadogradnja likova i usložnjava dinamiku njihovih odnosa. Scenografija i kostimografija Danire Matošić Matičević pridonosi postavljenom kontekstu, blago je ironičnog tona, nenametljiva, a opet jasna u artikulaciji i namjeri.

Uslužne djelatnosti, ne samo kod nas, već i u ostatku svijeta preuzele su dominaciju tržištem rada – no zagađenje, komunalni kaos, rentijerski biznis, *party*-industrija usred stambenih četvrti, ekocid park šume Marjan, dozvole pristupa kruzerima – sve to primarno ima veze isključivo s načinom upravljanja gradom, te iskazuju li građani naspram postojećeg modela negodovanje ili potporu. Naravno, gradom ne upravlja *poteštat* sam, on tek stoji kao znak za sve ono što kolektivno afirmiramo. Borba za građanska prava uvijek počinje edukacijom o njima, a zatim upornim i tvrdoglavim inzistiranje na njihovom poštivanju. Bojim se da je kod nas već edukacijski dio prilično upitan, a nemalo sam puta prisustvovala splitskim prosvjedima okružena tek šačicom ljudi, dok nas je velika većina „građana“ promatrala kao muzejske eksponate, ispijajući pritom svoje *kavice s kap ladnoga*.

Na kraju i naš trojac, nesretan i tužan zbog toga što su im Oni (stranci) oteli grad i živote, ne razmišlja ni o pobuni ni o aktivizmu, a ni o sebi samima, već o brzoi i lakoi zaradi. I tako im padne na pamet Poljud, jer sve je drugo već zauzeto, pa dođu na ideju da uzmu u koncesiju tribinu i strancima naplaćuju ne samo gledanje utakmica, već i kultnog *torcidaškog* navijanja. Lokalnom stanovništvu, u robinhudovskoj maniri, ulaznice ne bi naplaćivali. Dramaturški precizan kraj komada pokazuje da su glavni akteri, nominalno ozlojeđeni i žalosni zbog stanja stvari, i sami zapravo dio problema. A kako to već biva, stvarnost uvijek zasjeni fikciju, pa je tako u ljeto 2020. upravo na Poljudu pokrenuta nova „senzacija“ – atrakcija spuštanja preko stadiona niz *zip line*, s cijenom od gotovo stotinjak eura po osobi. I baš kad čovjek pomisli da gore ne može, stvarnost nam, da parafraziram glazbeni hit, potvrdi da u Splitu još uvijek štošta MOŽE i da netko to itekako *more platit*. ■